

FISKENETTVERK

- om vennskap, samrøre og kryssende interesser i havbruksnæringen

Medarbeidere: Økonomiavdelingen i Adresseavisen ved Åge Winge og Grete Holstad
Publikasjon: Adresseavisen

Kontakt: Adresseavisen, Industriveien 13, 7080 Heimdal, Tlf: 07200
Åge Winge, Skyåsveien 38, 7045 Trondheim, Tlf: 93236558,
Grete Holstad, Stadsingeniør Dahls gt. 15, 7015 Trondheim, Tlf: 95198762

Publisert: November/desember 2009 og januar 2010
Medium: Adresseavisen papir- og nettavis

INNLEDNING

Tirsdag 20. oktober 2009 er endringene i Jens Stoltenbergs nye regjering klar. Blant de nye statsrådene er oppdrettsmillionær Lisbeth Berg-Hansen - utnevnt til fiskeriminister. Samme dag befinner flere journalister fra Adresseavisens økonomiavdeling seg på Hitra og Frøya, hvor vi starter arbeidet med en ny artikkelserie om oppdrettsbransjen. Serien kaller vi "Gullkysten". Vi tar et enkelt utgangspunkt, vi ønsker å belyse en næring som på kort tid er blitt en av landets største eksportnæringer - og som hadde sin vugge på Trøndelagskysten.

Dekningen tar raskt ulike retninger.

Ganske fort begynner vi å se på de mer problematiske miljøsidene ved bransjen, som rømt fisk og lakselus.

Og ganske fort ser vi konturene av det som i statsvitenskapen kalles "jerntriangel" – en allianse mellom oppdrettsnæringen, fiskeribyråkratiet og fiskeripolitikerne, der kritiske røster til næringens vekst og virke synes å ha problemer med å slippe inn. I enkelte miljøer er havbruksnæringens enorme verdiskapning er viktigst. Hva den voldsomme veksten eventuelt går på bekostning av, undermineres - noe som illustreres av Frøya-ordførers uttalelse om at "verdiene i oppdrettsnæringen er så store at vi må akseptere at villaksen må dø ut".

Dekningen har en foreløpig kulminasjon da vi avdekker hvordan forskningsmiljøer og fagetatene i staten er blitt overkjørt i saksbehandlingen av om oppdrettsbransjen skulle få øke produksjonen ytterligere for 2010. Forskere og direktorater som Havforskningsinstituttet og Direktoratet for Naturforvaltning (DN) frarådte dette på det sterkeste - på grunn av den store mengden lakselus i sjøen og hensynet til villaksbestandene. Likevel besluttet fiskeridepartementet å oppfylle havbruksnæringens ønske om å få øke den såkalte maksimale tillatte biomassen (MTB) med fem prosent.

Noe senere skulle effektueringen av denne beslutningen bli stanset.

En allianse kommer også til syne da vi skriver om vennskapet mellom fiskeriministeren Lisbeth Berg-Hansen og Otto Gregussen, og hans inhabilitet i forhold til saker vedrørende Sinkberg-Hansen. Trass i dette avviser han som regionleder for Fiskeridirektoratet i Trøndelag at Sinkberg-Hansen har ansvar for kjettingbruddet og rømming av fisk – noe selskapet er under etterforskning av Økokrim for.

1 Når og hvor, hva startet det hele, sentral problemstilling ved starten: VI ZOOMER INN og GEARER OPP

Arbeidet som startet 20. oktober på Hitra og Frøya resulterer i artikler om blant annet «Gullkysten» i Trøndelag, der det produseres laks for 4,5 milliarder kroner årlig, om Marine Harvest som for andre gang på et år har fått fiske sykdommen PD i et anlegg på Smøla og hvordan lakserikdommen drypper ulikt på hitter- og frøyværingene.

Noen dager inn i november starter vi arbeidet med det som var ment å bli en større reportasje til Ukeadressa om lakserømming. For å skaffe oss basiskunnskaper oppsøker vi næringens egne organisasjoner som Fiskeri og havbruksnæringens landsforening (FHL) og Norske Sjømatbedrifters Landsforening (NSL), og en del forskere, blant annet ved Norsk Institutt for Naturforskning (Nina) og Sintef Fiskeri og Havbruk.

Opplysninger vi da får, gjør at vi endrer den opprinnelige planen.

Gjennom bakgrunnssamtalene hadde vi blant annet skjont at lusesituasjonen var blitt prekær. Registreringene for september vakte sjokkreaksjoner. Ikke bare var det ekstremt mye lus på oppdrettsfisken, men lusa var også blitt resistent mot de vanlige medisinene. For å fange opp kampen mot lusa og eventuelle pålegg om utslaktning - og ikke tape i forhold til en nyhetsutvikling - bestemte vi oss for å publisere så raskt som mulig – og fortløpende.

Vi flyttet inn på et ledig kontor hvor det var plass til to, og rigget oss til skulder ved skulder.

Den første artikkelen publiseres 12. november, dagen etter Fiskarlagets årsmøte i Trondheim, hvor fiskeriministeren var til stede, og som ble en anledning til å treffe henne. Vi bringer da saken om at laksen som hadde rømt fra Sinkaberg-Hansens anlegg Kvaløya i september var alvorlig syk med virussykdommen HSMB, men at Lisbeth Berg-Hansen ikke visste dette. Det hadde da allerede i tre uker, siden hun tiltrådte som statsråd, versert kritikk av utnevnelsen av henne på grunn av hennes eierskap i Sinkaberg-Hansen, de tette båndene til næringen og den pågående politietterforskningen av rømmingen.

I de påfølgende ukene bringer vi nyheten om at Mattilsynet vurderer masseslakt av laks, og at fiskeriministeren på nytt får en politianmeldelse mot seg. Denne gangen for brudd på luseforskriften. Sinkaberg-Hansen har mer lus enn tillatt i flere av anleggene sine. Vi rapporterer om kampen mot lusa, og Mattilsynet som mener at produksjonen av oppdrettslaks i Nord-Trøndelag ikke bør økes. Det samme gjør "villaks-folket" og Direktoratet for Naturforvaltning.

Det hersker etter hvert ingen tvil i opinionen om at det er en krise i havbruksnæringen.

Samtidig kommer vi over flere nye kryssinteresser, blant annet fiskeridirektør Liv Holmefjords eierinteresser og tette forbindelser med næringen – og konturene av samrøre, lukkede strukturer, hablitetsproblematikk og maktbastion blir enda klarere.

2 Redegjør kort for hva som er genuint nytt i saken: **NYHETER**

De siste månedene av 2009 var det flere som publiserte saker om oppdrettsnæringen og fiseriministerens rolle og habilitet. **Adresseavisen var først med å publisere følgende saker** (som alle er sitert av andre medier og brukt i diskusjonen om fiskeriministerens rolle og habilitet):

12/11: Laksen som rømte fra Sinkaberg-Hansen var alvorlig syk.

19/11: Mattilsynet vurderer masseslakt av laks i vinter. Nord-Trøndelag rundt utløpet av Namsen er et av de aller mest kritiske områdene.

20/11: **Sinkaberg-Hansen politianmeldes for gjentatte brudd på lakselusforskriften.** Miljøvernforbundets grunnlag for anmeldelsen er Adressas nyhet om for høye lusetall i selskapet dagen før. Sinkaberg-Hansen er delvis eid av fiskeriminister Lisbeth Berg-Hansen.

23/11: **Flere i dobbelt-roller. Fiskeridirektør Liv Holmefjord** er deleier i selskapet Bolaks, hvor det i år rømte mange tusen laks i et område hvor villfisken er sterkt truet. De fleste aksjonærene i Bolaks er i slekt med Holmefjord. Frp ber om at fiskeridirektørens roller vurderes av justisdepartementets lovavdeling.

24/11: **Departementet og regjeringen overkjørte egne eksperter.** Avgjørelsen om å øke den såkalte biomassen med fem prosent, kom etter hastebehandling i løpet av sommerferien, og trass i råd fra Fiskeridirektoratet og flere andre direktorat.

2/12: Sinkaberg-Hansen og 48 andre oppdrettsanlegg har tatt i bruk lusemidlene Ektobann og Releeze, med giftstoffene teflubenzuron og deflubenzuron, trass i at de to stoffene ble borte fra markedet etter en **hemmelig avtale mellom Miljøvernforbundet og Regjeringen i 1999.**

5/12: Statens forurensningstilsyn (SFT) har mellom 1996 til 2001 i flere hemmeligstemplede rapporter **advart mot Ektobann og Releeze, med giftstoffene teflubenzuron og deflubenzuron - på grunn miljøfarene.** SFT mener fortsatt disse stoffene kan skade økosystemet i nærheten av oppdrettsanleggene.

9/12: Toppsjefen i Fiskeridirektoratet er Liv Holmefjord. Hun er medeier i selskapet Bolaks som er ilagt et overtredelsesgebyr på 5,6 millioner kroner for overproduksjon. Flatanger settefisk, hvor fiskeriminister Lisbeth Berg-Hansen har eierinteresser, er også varslet et slikt gebyr. Nå skal de begge to behandle om denne gebyrordningen er i strid med grunnloven, etter sivilombudsmannen har reagert i en annen sak – Polarlaks-saken. **På grunn av dette stopper både fiskeriministeren og fiskeridirektøren ordningen med overtredelsesgebyr,** selv om selskapene de har eierinteresser i er varslet slike gebyrer.

16/12: Kontroll- og konstitusjonskomiteen vil i et **brev til miljøvernministeren** vite om Stortingets vedtak for bevaring av villaksbestandene er fulgt opp.

17/12: Landbruksminister **Lars Peder Brekk befinner seg også i en dobbeltrolle.** Hans bror er styreleder i Sinkaberg-Hansen og flere av datterselskapene. Indirekte eier også Brekk en liten andel i Sinkaberg-Hansen. Brekks habilitet som øverste sjef for Mattilsynet, som

kontrollerer oppdrettsnæringen, skal nå sjekkes av Justisdepartementet. Brekk blir senere funnet inhabil i saker som omhandler Sinkaberg-Hansen.

8/1: Inhabil? Mens Økokrim nå skal etterforske oppdrettsselskapet Sinkaberg-Hansen for lakserømmingen ved et av selskapets anlegg, **har fiskeriminister Lisbeth Berg-Hansens nære venn, regiondirektør Otto Gregussen ved Fiskeridirektoratet Region Trøndelag, konkluderte med at Sinkaberg-Hansen ikke hadde opptrådt uforsvarlig.**

3 Organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, problem underveis: **METODE**

Adresseavisen har brakt og stadig bringer mye stoff om oppdrettsnæringen. For å få svar på det vi lurte på, **bestemte vi oss for å konsentrere oss om viktige aktører, deres forbindelser, hvem og hvordan viktige beslutninger ble fattet.**

Oppdrettsnæringen har vært gjennom en utvikling der det er blitt færre og større aktører, samtidig som produksjonen og mengden fisk i sjøen har økt. Den enorme veksten og verdiskapningen de siste årene har ikke bare vært tatt godt i mot av myndigheter og samfunn, men er også planlagt og har skjedd i samarbeid mellom næringen selv og myndighetene. Næringen har stort sett fått oppfylt sine ønsker og krav, enten det har vært økning i antall konsesjoner eller økning av biomassen.

I løpet av årene har næringen stått overfor stadige miljøproblemer. Lakselus var et stort problem også på begynnelsen av 90-tallet. Lakserømming har vært et gjentagende fenomen. Villfiskbestandene er redusert kraftig over flere år, noe blant andre direktør Janne Sollie i Direktoratet for Naturforvaltning hevder har sammenheng med oppdrettsbransjens utbredelse.

Når næringen nå kanskje står overfor en større krise enn noen gang, ble det nærliggende for oss å stille noen spørsmål.

Hvis næringen ikke er bærekraftig – hvorfor?

Hvis næringen ikke har kontroll på sykdom og rømming – hvorfor? **Hvis næringen er ute av kontroll - har det bare sammenheng med rask og kraftig vekst, eller skyldes det også de tette båndene og det korporativistiske preget ved næringen?**

Førsteamanuensis i fiskerirett, Peter Ørbech:

"Det hersker en ukultur i fiskerisektoren. , som på mange måter har vært et lukket område hvor makteliten har valgt sine egne tillitsmenn og sine egne statsråder. Det har vært en ekstrem grad av innavl i systemet, slik at næringsutøverne har hatt full kontroll med hvilke politikere som til enhver tid styrer næringen."

Adresseavisen 9. januar 2009

4 Kildebruk og kildekritikk: **MUNTLLIG OG SKRIFTLIG**

4. 1 Bakgrunnsamtaler

Før vi startet arbeidet hadde vi blant annet vært på Hitra/Frøya hvor vi spesielt besøkte slakteriet til Salmar, og ble orientert av ledelsen om oppdrettsselskapets virksomhet. Kunnskap om laksemerder, hvilke krav som settes til dem, hvordan de er bygd, fungerer og vedlikeholdes, fikk vi første gang hos landets største mæreprodusent Aqualine på Hitra. Vi hadde også hatt orienteringsmøter med næringsorganisasjonene Fiskeri og havbruksnæringens landsforening (FHL) og Norske Sjømatbedrifters Landsforening (NSL) – som vi senere tok nye møter med.

Vi hadde altså stort sett næringens synspunkter i bakhodet, da vi mandag 9. november setter i gang med det vi trodde skulle bli en Ukeadressa-reportasje om lakserømming. Vi hadde også trålet en god del skriftlig materiale – alt mulig vi fant på nett og materiale vi hadde tatt med oss fra organisasjonene.

Men hvordan komme videre derfra? Tiden var inne for å lytte til "motparten" og mer nøytrale aktører, hvorpå vi inviterte en villaksforsker på lunsj og oppsøkte havbruksteknologi-forskere ved Sintef Fiskeri og Havbruk.

Samtlige samtaler fungerte først og fremst etter hensikten – de ga oss **oversikt over tema og problematikk**. Mye av det vi innhentet av informasjon kom senere til nytte i ulike artikler. Men det var også disse bakgrunnsamtalene som satte oss på "Jerntriangel"-sporet. **Vi endret problemstilling.**

4. 2 Skriftlige kilder

Vi gjorde brede søk i journalene til Fiskeridirektoratet, Fiskeri- og kystdepartementet, Havforskningsinstituttet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Mattilsynet, Direktoratet for Naturvern, Miljøverndepartementet, Statens helsetilsyn, Legemiddelverket, Folkehelsa, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland.

Til sammen ba vi om innsyn i **et uttall dokumenter fra disse registrene**. De aller fleste av disse dokumentene ga oss selvsagt lite, men noen av dem var helt sentrale og helt nødvendige for de sakene vi laget.

Opplysninger om selskap, og forbindelser mellom selskap og personer, hentet vi i hovedsak fra Bizweb og selskapenes årsberetninger.

Vi leste også faglitteratur om ville lakse- og ørretstammer, laksefôr, fiskesykdommer, oppdrettsnæringens historie, og hjemmesiden til Fiskeri og havbruksnæringens Landsforening (FHL) med mer.

EKSEMPEL 1:

Sinkaberg-Hansen og 48 andre oppdrettsanlegg hadde tatt i bruk **lusemidlene Ektobann og Releeze**, med giftstoffene teflubenzuron og deflubenzuron. Stoffene ble borte fra markedet etter en avtale med Miljøvernforbundet og regjeringen i 1999.

En av årsakene til oppblomstringen av lakselus, er at lusa er blitt resistent mot luseforet som er brukt de siste ti-femten årene. Vi ville finne ut hva som fantes av midler, og gikk inn i produktbeskrivelsene til fôrprodusentene Ewos og Skretting.

Vi gjorde søk på produktene på nettet, i offentlige journaler og på Retriever/Atekst, og fant at det på 90-tallet var diskusjoner om lusefôr som inneholdt plantevernmidlene teflubenzuron og deflubenzuron.

I postjournalene til Fiskeridepartementet fant vi et dokument fra 1999, som viste avtalen Miljøvernforbundet hadde inngått en avtale med regjeringen. Mot at oppdrettsnæringen sluttet å bruke disse plantevernmidlene, skulle Miljøvernforbundet avstå fra planlagte aksjoner mot norsk laks i utlandet.

Statistikk fra Folkehelse, viste at stoffene ble borte fra markedet etter avtalen, og at de senere ikke var kommet tilbake. Men samtaler med oppdrettere, tydet på at noen igjen hadde tatt i bruk stoffet. Ewos bekreftet at det ble solgt, det samme gjorde Skretting. Men de ville ikke fortelle hvem som var kunder.

Inntil 1999 hadde Ewos og Skretting en såkalt generell markedsføringstillatelse for disse midlene, men nå hadde de ingen slik tillatelse. Det betyr at veterinærene må søke for hver gang de ønsker å benytte stoffet. Mattilsynet har oversikt over dette i registeret "MEDREG", men så lenge vi ikke kunne identifisere brukerne, nektet de å utlevere informasjon. Da vi ba om innsyn på lokalitetene til Sinkaberg-Hansen, hvor fiskeriministeren er medeier, nektet de oss innsyn.

Via muntlige kilder, fikk vi navnet Sinkaberg-Hansens veterinær. Vi gikk til legemiddelverket og ba om innsyn i hvilke tillatelser som var gitt til denne veterinæren de siste månedene. Svaret var at denne veterinæren, som er ansatt hos Sinkaberg-Hansen, hadde fått fire tillatelser på å bruke disse plantevernmidlene. Hos Legemiddelverket fikk vi vite at det til da var gitt slike tillatelser til 48 anlegg.

Denne dokumentasjonen la vi frem for ledelsen i Sinkaberg-Hansen, som fortalte at de hadde brukt midlene i fem lokaliteter.

Vi la også disse opplysningene frem for Kurt Oddekalv, lederen i Miljøvernforbundet, som hadde inngått avtalen med regjeringen i 1999. Oddekalv mente den gang, og hevder fortsatt, at disse stoffene i fiskekjøtt kan være kreftfarlig for mennesker som spiser fisken. Han mener denne dokumentasjonen finnes. Vi lette i norske og internasjonale faglitteratur, kontaktet eksperter hos veterinærinstituttet og ved havforskningsinstituttet – som hadde gjort en "litteraturstudie" av stoffene - som en følge av avtalen mellom regjeringen og Oddekalv.

Vi fant ikke holdbar dokumentasjon på at stoffene kunne være kreftfremkallende for mennesker i fiskekjøtt. Men hos SFT fant vi dokumenter om Ektobann og Lepsidon fra 1996 til 2002, som fortsatt var unntatt offentlighet. Disse dokumentene viste at SFT den gang mente at lusefôr med de aktuelle plantevernmidlene kunne skade økosystemet rundt anleggene. Ekspertene i SFT mener det samme i dag.

EKSEMPEL 2:

Fiskeridirektoratets toppsjef, Liv Holmefjords, eier sammen med sine søsken 33 prosent av selskapet Bolaks. De fleste aksjonærene er i slekt med fiskeridirektøren.

Vi gjorde brede søk i arkivene til Fiskeridirektoratet for å sjekke hvilke selskaper som på en eller annen måte hadde fått reaksjoner for brudd på regelverket, etterpå sjekket vi eierskapet i

disse selskapene. Slik kom vi over selskapet Bolaks, hvor en av eierne var P2h AS. Bolaks hadde i juli meldt om rømt fisk, og da vi sjekket videre på selskapet viste det seg at bak P2h stod Liv Holmefjord.

Selv for noen av hennes nærmeste medarbeidere, var det **ukjent at sjefen eide et oppdrettsanlegg**.

Hos andre var det blitt et diskusjonstema fordi det kunne være et habilitetsproblem. Departementet hadde vurdert henne inhabil i saker med Bolaks, men ikke i generelle saker, for eksempel saker som omhandlet lover og regler. Vi skrev den første saken om hennes dobbeltrolle.

Litt senere fortalte vi at både fiskeriministeren og fiskeridirektøren hadde frosset ordningen med overtredelsesgebyr etter en henvendelse fra sivilombudsmannen, og at de begge nå skal behandle ordningen med disse gebyrene - selv om deres selskaper er varslet slike gebyrer.

Da hadde vi sjekket videre på Bolaks og funnet at **selskapet også var varslet overtredelsesgebyr på hele 5,6 millioner kroner for overproduksjon**. Vi hentet ut alle dokumenter i saken, og det viste seg at denne saken var stoppet etter et brev fra sivilombudsmannen. Sivilombudsmannen hadde behandlet en klage i Polarlakssaken, hvor en oppdretter var ilagt over syv millioner kroner i overtredelsesgebyr på grunn av overproduksjon. Polarlakssaken var bredt omtalt i Fiskeribladet Fiskaren.

Samtidig sjekket vi selskapene rundt fiskeriminister Lisbeth Berg-Hansen. Hennes nettverk var godt beskrevet tidligere, blant annet i hennes erklæring til Justisdepartementet, hvor Lovavdelingen hadde vurdert hennes habilitet. Men det var et selskap som ikke var nevnt i hennes nettverk, og det var Flatanger Settefisk. Dette selskapet fant vi da vi søkte under Åsen Settefisk, som var omtalt i hennes erklæring. Åsen Settefisk eies 40,74 prosent av Sinkaberg-Hansen, og Åsen Settefisk eier i sin helhet Flatanger settefisk. I praksis er dette et og samme selskap, hvor broren til fiskeriministeren også sitter i styret. Hos fiskeridirektoratet fant vi et ferskt dokument som, viste at **det var varslet straffegebyr mot Flatanger settefisk**. Bakgrunnen var en melding fra Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, som hadde funnet 44 små fisk som var analysert – og konkludert med at de hadde rømt fra Flatanger settefisk.

På bakgrunn av disse opplysningene kunne vi lage saken om at både fiskeriministeren og fiskeridirektørens selskap var ilagt, eller varslet, overtredelsesgebyr. Og at de nå skulle vurdere lovligheten av de samme gebyrene. I mellomtiden hadde de frosset saker som var rammet av såkalte overtredelsesgebyr. Igjen ble det et spørsmål om deres habilitet.

Det samme gjaldt **landbruksminister Lars Peder Brekk**, som hadde gått kraftig ut mot lederen av Direktoratet for Naturforvaltning. Et søk selskapsregisteret viste at Brekk selv hadde et indirekte eierskap i Sinkaberg-Hansen, og at hans bror var styreformann i Sinkaberg-Hansen og flere av selskapets datterselskaper. Dette hadde ikke Brekk nevnt offentlig, før han etterpå ba om å bli habilitetsvurdert av Justisdepartementet. Som matminister er Lars Peder Brekk øverste sjef for Mattilsynet, som har håndhever luseforskriftene, og som kan be om utslakting av laks med for mye lus.

EKSEMPEL 3:

Fiskeriministerens nære venn, **regiondirektør Otto Gregussen ved Fiskeridirektoratet Trøndelag**, renvasker fiskeriministerens selskap.

Sinkaberg-Hansen ble i fjor høst politianmeldt etter lakserømming. I januar blir det kjent at Nord-Trøndelag politidistrikt, hadde overlatt saken til Økokrim som er politiets spesialister på miljøkriminalitet. Vi visste at saken var til behandling i Fiskeridirektoratet, og finner dokumentet som, viser at regiondirektør Otto Gregussen har besluttet å avslutte saken, samtidig som han på alle måter renvasker selskapet i denne saken.

Vi visste at Gregussen var fiskeriminister i den første Stoltenberg-regjeringen, hvor Lisbeth Berg-Hansen var personlig rådgiver for Jens Stoltenberg. Vi kryssjekker deres CV-er, og det viser seg at de har en parallell karriere. Sannsynligheten for at de kjenner hverandre godt er stor. Vi sjekker med personer som står dem nær, og får vite at de er nære venner.

Vi konfronterer Otto Gregussen med dette, og han legger ikke skjul på at de er meget gode venner. Med andre ord, regionsjef Otto Gregussen har renvasket selskapet til sin meget gode venninne, fiskeriminister Lisbeth Berg-Hansen.

4. 3 Forskere

Forskere har vi i mindre grad sitert i sakene, men først og fremst vært i kontakt med for å skaffe **innsikt og fakta** – om fiske sykdommer og lus, ulike fiskemedisiner og deres effekt, effekten av hydrogenperoksid mot lus, statusen for villaksen og sjøørreten, ulike årsaker til rømming, kravene til selve oppdrettsanleggene, oppdrettsveksten, hva er maksimal tillatt biomasse etc.

Vi kontaktet forskere i en rekke organisasjoner. Norsk Institutt for Naturforskning er allerede nevnt, andre er Havforskningsinstituttet, Unifob, Veterinærinstituttet i Trondheim og Oslo, Mattilsynet, Direktoratet for naturforvaltning og Vitenskapelig Råd for Lakseforvaltning. Enkelte av dem var vi stadig i kontakt med, både for å skaffe ny informasjon, få tilsendt skriftlig dokumentasjon, sjekke og dobbelt-sjekke fakta.

4. 4 Direktoratene

EKSEMPEL:

"Overkjørte egne eksperter" var ikke den først publiserte, men den første "jernertriangel"-saken vi begynte å jobbe med. Ikke i noen tidligere oppdrettssaker har det vært i nærheten så store motsetninger mellom forskningsmiljøer, fagetater og den politiske forvaltningen, som da Fiskeridepartementet og Regjeringen sist sommer ignorerte rådene de fikk fra sine underetater. **Mot klare råd ble det vedtatt at oppdrettsbransjen skulle ytterligere få øke produksjonskapasiteten**, selv om næringen nettopp hadde fått 65 nye konsesjoner. Vedtaket var referert i media under AquaNor 2009, men ingen hadde skrevet om den sterke uenigheten. Ikke rart, ettersom saksbehandlingen ikke bare gikk i rekordfart ukene rett før AquaNor, men også var unntatt offentlighet.

Hvorfor Fiskeridirektoratet senere hadde gjort de fleste saksbehandlingsdokumentene offentlig tilgjengelig, vites ikke, men de som tipset oss om dem, mente det var for å vise verden at politikerne ikke fulgte rådene.

Vi startet altså på grunnlag av tips om uenighet, men for å få fram hvor sterk og reell denne uenigheten eventuelt var, måtte vi ha mer dokumentasjon enn det saksbehandlingen og dokumentene viste. Vi ville ha noen muntlige uttalelser på blokka som også formulerte det klart og tydelig. Dette viste seg ikke å være så lett. **Byråkrater er helst lojale og bevisst sin rolle**. Som en av dem uttalte det: "Vi gir forskningsbaserte råd, så er det opp til politikerne å avgjøre." Det var i realiteten det lengste flere ville strekke seg i sine uttalelser.

I arbeidet med denne saken var vi i kontakt med alle de involverte direktoratene – DN, Havforskningen, Veterinærinstituttet, SFT, Mattilsynet og ikke minst Fiskeridirektoratet både lokalt i Nord- og Sør-Trøndelag og sentralt i Bergen. Bevæpnet med dokumentene, og etter utallige henvendelser til personer på ulikt nivå – også i Fiskeridepartementet og Miljøverndepartementet - klarte vi til slutt å få underbygget og bekreftet at det faktisk forholdt seg slik: Regjeringens beslutning om å tillate kapasitetsøkning var sterkt omstridt. Da vi publiserte saken, var økningen ute til høring hos en rekke instanser og organisasjoner. Reaksjonene vi fikk fra flere av dem på saken, bekreftet også at det var vet stridstema. Og det gjorde ikke minst departementets avgjørelse i desember: På grunn av lakselussituasjonen bestemte Lisbeth Berg-Hansen seg for **utsette avgjørelsen om kapasitetsøkning til våren.**

4. 5 Interesseorganisasjonene og enkeltpersoner

I likhet med forskerne, har vi i liten grad brukt uttalelser fra representanter for interesseorganisasjoner. Når vi har vært i kontakt med Norske lakseelver, Elvene rundt Trondheimsfjorden, Orkla Fellesforvaltning og andre fiskeforeninger, engasjerte laksefiskere, Jeger og fiskeforbundet og miljøorganisasjonene som Naturvernforbundet, Bellona og Miljøvernforbundet, har det i hovedsak vært for å skaffe innsikt og dokumentasjon. **Miljøvernforbundets Kurt Oddekav** reagerte imidlertid på en av våre første saker, der vi brakte nyheten om at Sinkaberg-Hansen i flere anlegg hadde mer lus på fisken enn tillatt. På grunnlag av opplysningene i denne saken, politianmeldte han selskapet og klarte med det å få økt fokus på, og flere medier interessert i oppdrettsnæringens problemer. Da vi bedrev dokumentgraving om lusemiddelet Ektobann og Releeze, brakte det oss også til Miljøvernforbundet. (Se pkt 6 om Presseetiske utfordringer)

4. 6 Oppdretterne

Vi har trengt beskrivelse av lusesituasjonen, opplysninger om antall fisk, bekreftelse av bruk av ulike lusemidler med mer. Oppdretterne selv har i all hovedsak vært åpen og imøtekommende, og gitt oss de opplysningene vi har bedt om. Ikke minst Sinkaberg-Hansen, som på grunn av fiskeriministerens eierandel i selskapet har opplevd størst press og flest henvendelser.

Etter noen dagers kontorarbeid følte vi sterkt **behov for å kjenne sjøluft og se fisken og lusa.** Bjørøya Fiskeoppdrett i Flatanger inviterte oss til å bli med ut til en av lokalitetene sine. Den reportasjeturen ga langt større nærhet til og forståelse for problematikken vi skrev om. Blant annet betydningen av antall anlegg og tettheten mellom dem i et område – og hvorfor samordnet utsetting og slakting av fisk er viktig.

Denne turen resulterte blant annet i saken der Mattilsynets spesialinspektør i uttaler at produksjonen ikke bør økes i Nord-Trøndelag.

4. 7 Politikere

Politiske kommentarer mente vi var nødvendig i flere saker, men i begynnelsen hadde vi problemer med å treffe på politikere som var engasjert i havbruksnæringen – i alle fall i den miljøproblematisk delen av den.

Næringskomiteens medlem fra Sør-Trøndelag, Arne L. Haugens svar da vi kontaktet ham angående produksjonsøkningen, er illustrerende: "Jeg har sagt at det er forsvarlig å øke i de områdene det er miljømessig forsvarlig." Ellers hadde han ingen spesiell formening om saken. Først når lukten av statsrådsblod ble sterkere, meldte flere – særlig fra opposisjonspartiene - seg på, også i andre media.

En som imidlertid var tydelig og klar tidlig, var Harald T. Nesvik, nestleder i Stortingets næringskomité, som var den første som – i alle fall formelt – krevde svar angående både Lisbeth Berg-Hansens og Liv Holmefjords habilitet.

Kommentarer fra politikere har ofte den funksjon at den setter en sak i perspektiv og driver den framover. Faren er imidlertid stor for at man støter på uttalelseskåte politikere som har dårlig kunnskap om sakskomplekset, hvorpå **utspillet deres blir av liten verdi.**

5 Problemer underveis:

Dokumenter unntatt offentlighet:

Et vanlig problem. Vi klaget på svært mange av avslagene, og ba om at eventuelle opplysninger unntatt fra offentlighet, ble sladde. Flere av disse dokumentene fikk vi tak i via omveier.

Utilgjengelige politikere og byråkrater:

Vi jobbet løpende med disse sakene, og var avhengig av å kunne tilby samtidig tilsvarsrett. Svarene ble som oftest gitt på epost, og noen ganger sent på kvelden. Svar på epost ga oss heller ikke muligheten til oppfølgings spørsmål.

Ekspertveldet.

Noe av det vi ville finne svar på, viste seg å nesten være umulig å dokumentere. Det gjelder blant annet om stoffene teflubenzuron og deflubenzuron er helsefarlig for mennesker. Dette er et fagfelt hvor ekspertene regjerer. Her er det meget vanskelig å drive kildekritikk, og det kan bety at man lener seg på det trygge for å ikke bli møtte med søksmål fra industrien.

Egen redaksjon:

Vi flyttet til avisens avdelingskontor i sentrum for å koble oss fra den daglige driften med morgenmøter etc. De fleste syntes dette var greit og avdelingslederen ble løpende orientert. Vi fikk vide rammer, og produserte minst like mange saker som de andre.

Men avstanden gjorde kanskje at vi ikke helt fikk gjennomslag på desken, og vi fikk tilbakemeldinger om at enkelte var "lei av laks." På mange måter førte det til at vi "underkommuniserte" våre egne saker.

Enkelte av sakene våre ble slått stort opp hos oss i TV2 og andre, mens vi selv knapt hadde en forsidehenvisning. Vi følte at Adresseavisen som regionavis har problemer med på se potensialet i slike rikssaker som utvikles hos oss.

6 Presseetiske utfordringer

- Fra oppdrettsnæringen, men også annet hold, har vi blitt **kritisert for en alt for massiv dekning**. Kritikerne mener den ikke står i forhold til alvorlighetsgraden verken av situasjonen i oppdrettsmærene, eller Lisbeth Berg-Hansens posisjon, rolle og tilknytning til havbruksnæringen. Dette er kritikk vi har tatt til oss. Når vi imidlertid har hatt viktige nyheter, har vi ment det har vært riktig å trykke disse, trass i massivt-argumentet.

Lisbeth Berg-Hansen har kunnet – og har – kommet til orde flere ganger, blant annet gjennom et lørdagsportrett i Ukeadressa. I serien "Gullkysten" har vi i flere artikler belyst andre sider ved næringen, som verdiskapningen, eksporten, arbeidsplassene, næringens betydning for

kysten og distriktene og matproduksjonen, og mener avisen har balansert godt i sin dekning av bransjen.

- **Kurt Oddekalv og hans Miljøvernforbund** har i mange år kritisert oppdrettsnæringen for å være miljøfiendtlig. Oddekalv er dessuten en fyr med sterke meninger, og i mange redaksjoner råder det en oppfatning om at de er lei fyren. Men det var Oddekalv som anmeldte Sinkaberg-Hansen etter rømmingen, en sak som nå er havnet hos Økokrim. Det er også Oddekalv som anmeldte ministerens selskap for brudd på luseforskriftene. Og det var han som inngikk den oppsiktsvekkende avtalen med regjeringen i sin tid. Vi har derfor valgt å la han slippe til orde. Også fordi hans organisasjon har fulgt oppdrettsnæringen i mange år, og har mye kunnskap om dette. Vi er vel av den oppfatning at Oddekalv ikke skal sensureres bare fordi "mange av leserne ikke liker ham".

7 Konsekvenser:

- Produksjonsøkningen på fem prosent dette året, som ble bestemt av tidligere fiskeri- og kystminister Helga Pedersen, ble utsatt.

- Stortinget har bedt om en ny gjennomgang av habiliteten til Lisbeth Berg Hansen, og dermed også hennes undersåtter, i forhold til vurderingen av om overtredelsesgebyrene bryter med grunnloven.

- Et arbeid er i gang for å lage regler for å møte disse problemene i departementet.

- Det er blitt offentlighet rundt dobbeltrollen til fiskeridirektør Liv Holmefjord, som igjen betyr større oppmerksomhet rundt generelle vedtak som har betydning for selskapet Bolaks.

- Fiskeridirektoratet sentralt vurderer rømmingssaken hos Sinkaberg-Hansen på egen hånd, etter at fiskeriministerens venn stoppet saken hos Fiskeridirektoratets Region Trøndelag.

- Opplysningene om at Sinkaberg-Hansen brøt luseforskriften, førte til at de ble politianmeldt for brudd på luseforskriftene.

- Økt fokus på miljøproblemer i oppdrettssektoren.

8 PUBLISERING

Vi har publisert både i papiravisen og nettavisen. I noen tilfeller har breaking news gått samtidig på nett og papir.

30/10: Håver milliarder opp av sjøen. Adressa-dokument.

7/11: I laksekongenes rike. Ukeadressa-reportasje om Hitra, Frøya og laksefolket. Publisert i Ukeadressa.

12/11: Ukjent for fiskeriministeren at laksen var alvorlig syk.

19/11: Vurderer masseslakt av laks i vinter.

20/11: Politianmelder fiskeriministeren. For gjentatte brudd på luseforskriften.

21/11: Vi skal stå til ansvar hvis vi har gjort noe galt. Sier Finn Sinkaberg.

23/11: Flere i dobbeltroller. Ber om gjennomgang.

24/11: Overkjørte egne eksperter. Trass i råd fra egne fagetater gikk fiskeridepartementet inn for produksjonsøkning.

25/11: Ber om pause i lakseveksten til det er kontroll på lusekrisen.

25/11: Dette er alvorligere enn biodisel-saken.

27/11: Nye tall viser: Lakseoppdrett er årsak til høye lusetallene på villfisk.

2/12: Regjeringen presset til Oddekalv-avtale. Hemmelig avtale om omstridt lusemiddel.

2/12: Angrer på avtalen med Miljøvernforbundet.

3/12: Sterk kritikk av luseavtale. Naturvernforbundet mener den ti år gamle avtalen med Kurt Oddekalv vitner om en stat i lomma på oppdrettsnæringa. ADRESSA.NO

4/12: Oppdrett er viktigere enn villaksen, uttaler Frøyas ordfører. ADRESSA.NO

5/12: SFT advarte mot lusemiddel.

9/12: 44 problem for ministeren. ADRESSA.NO og PAPIRAVIS

16/12: Stortingsgransking om villaksen.

5/1: Varsler søksmål mot staten

8/1: God venn (Otto Gregussen) renvasker statsrådets selskap.

9/1: Verre enn jeg hadde trodd - Klassisk habilitetsbrudd.

11/1: Fiskeriministeren betydelig svekket.

12/1: Ikke frikjent likevel. ADRESSA.NO og PAPIRAVIS

13/1: Tre spørsmål til Berg-Hansen. Kontrollkomiteen vil ha redegjørelse om ministerens habilitet.

14/1 Fiskeridirektøren kobles til ny lakserømming

Sted og dato, samt din underskrift:

Trondheim 14. januar 2010

Åge Winge

Grete Holstad

